

УДК 373.5.016:82(100).09
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-2-23>

Леся КРАВЧЕНКО,
orcid.org/0000-0002-3148-2474
доктор філологічних наук,
професор кафедри зарубіжної літератури та полоністики
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) *lesya_kravchenko58@ukr.net*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ ЯК РУШІЙ КОМПЕТЕНТНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ: ІНТЕРМЕДІАЛЬНИЙ ПІДХІД

У статті проаналізовано аспект реалізації інноваційних технологій у структурі концентричної побудови навчальної програми зарубіжної літератури для учнів старшої школи. Зміщення акценту з рецептивного та репродуктивного підходу навчання на творчо-критичний вимагає розвитку в учнів образно-асоціативного мислення, всебічного світогляду, самостійності, здатності до рефлексії, що сформує компетентну особистість.

У статті окреслено способи застосування інтерактивності з вкрапленням ІКТ під час навчання зарубіжної літератури у злитті з інтермедіальним дискурсом, що реалізує культурологічну змістову лінію. Відображено важливість поєднання візуального, аудіального, синтетичного видів мистецтва (музики, кіно, образотворчого мистецтва) під час осягнення художніх творів.

Надано методичні рекомендації щодо застосування на уроках зарубіжної літератури проєктної діяльності, оформлення буктрейлера, креації мультимедійної презентації/відеоряду, дискусійної сітки Елвермана, фішбону, «дерева рішень» в аспекті інтермедіального підходу через художні твори модернізму та постмодернізму навчальної програми. Важливою є у такому освітньому процесі діяльності вчителя як фасилітатора та модератора. Таке навчання реалізує внутрі-, міжпредметні зв'язки під час ознайомлення з автентичними працями, що долучає здобувачів освіти до діалогу культур та надає спрямованість до розвитку вмінь ефективної співпраці у команді, формування власної активної позиції (через стратегії дебатів), створення авторської концепції та якісного опрацювання науково-критичних джерел.

З'ясовано продуктивність такого навчального процесу в аспекті забезпечення всебічного розвитку особистості учня з розвиненим естетичним смаком, здатного застосовувати знання у житті, критично й творчо мислити, легко і толерантно вливатись в соціокультурний простір різних народів.

Ключові слова: методика навчання зарубіжної літератури, старша школа, інноваційні технології, компетентна особистість, інтермедіальний підхід.

Lesia KRAVCHENKO,
orcid.org/0000-0002-3148-2474
Doctor of Philological Sciences,
Professor at the Department of Foreign Literature and Polonistics
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) *lesya_kravchenko58@ukr.net*

INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR TEACHING FOREIGN LITERATURE IN HIGH SCHOOL AS FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF PERSONAL COMPETENCE: INTERMEDIAL APPROACH

In the article, we analyzed the aspect of the implementation of innovative technologies in the structure of the concentric construction of the curriculum of foreign literature for high school students. Shifting the emphasis from a receptive and reproductive approach to learning to a creative-critical one requires the development of imaginative and associative thinking in students, a comprehensive outlook, independence, and the ability to reflect, which will form a competent personality.

In the article, we also outlined methods of using interactivity with interspersed information and communication technologies during the study of foreign literature together with intermedia discourse. Such activity in the lessons implements the cultural content line. We also reflected the importance of the combination of visual, auditory, synthetic types of art (music, cinema, fine arts) during the comprehension of works of art.

We provided methodological recommendations for the use of project activities, book trailer design, creation of a multimedia presentation/video sequence, Elverman discussion grid, fishbone, "decision tree" in the aspect of an intermedia approach through modernist and postmodernist works of the curriculum in foreign literature lessons. In such

an educational process, the activity of the teacher as a mentor is important, and the students learn to make compromises and argue. Such a learning process implements intra-subject, inter-subject connections during familiarization with authentic works, which engages students in the dialogue of cultures and provides orientation to the development of the skills of effective cooperation in a team, the formation of one's own position (through debate strategies), the creation of an author's concept and high-quality elaboration scientific and critical sources.

Finally, we reflected the productivity of such an educational process in the aspect of ensuring the comprehensive development of the personality of a student with a developed aesthetic taste, who is able to apply knowledge in life, think critically and creatively, and easily and tolerantly stay in the socio-cultural spaces of different peoples.

Key words: *method of teaching foreign literature, high school, innovative technologies, competent personality, intermedial approach.*

Постановка проблеми. З процесом глобалізації та потребою органічного влиття у світовий соціум особистості освітня система як найважливіший чинник креації такої можливості зазнала змін і тепер передбачає інтегрування здобувачів освіти у глобалізований світ багаторівневої інформації з критичним мислення та своєю активною позицією, усвідомленням різних аспектів професій, можливістю легкої взаємодії з представниками не лише власної нації, але й інших культур. Мовно-літературна освітня галузь посідає основне місце в розвитку такої особистості у старшій школі, адже формує широкий світогляд, допомагає людині пізнати себе та знайти шлях реалізації. Ця концепція передбачає розвиток ключових та предметних компетентностей в учнів, та забезпечення такої динамічної комбінації знань у парадигмі літературної освіти найширше може реалізовуватись на уроках зарубіжної літератури з поєднанням різних видів мистецтв під час осягнення художніх творів, що і домінантно скеровує інтермедіальний підхід.

Аналіз досліджень. У науково-педагогічній спадщині сьогодення окреме місце належить дослідженням інноваційних технологій. Варто виокремити, що впровадженням таких способів покращення процесу навчання зарубіжної літератури у школі займались дослідники Г. Токмань, Н. Химера, С. Дячок, А. Москаленко, М. Катериняк (М. Катериняк, 2020), Л. Удовиченко (Л. Удовиченко, 2022), Л. Козак (Л. Козак, 2014) та ін.

Поява нових аспектів розвитку освіти скеровує сьогодні домінантну ознаку реалізації освітнього процесу – компетентність здобувача освіти. Цей підхід під час навчання зарубіжної літератури різногранно окреслювали такі методисти, як Б. Авво (ключовим фактором називає гнучкість особистості), І. Химинець (посилається на ключові та предметні компетентності, надані у навчальній програмі дисципліни), І. Фрумін (скеровує компетентність учнів як можливість реалізуватись у новому соціально-економічному просторі) та ін. Також саме у структурі навчання зарубіжної літератури з метою формування компетентної

особистості починає з'являтися феномен інтермедіальності, який перейшов з літературознавчих праць, а засновником терміну вважають О. Ханзен-Льове. Розвідки таких методистів, як В. Просалова (В. Просалова, 2013), В. Чуканцева, О. Пешкова, стали ключовими при побудові траєкторії процесу навчання зарубіжної літератури в Україні, що можна об'єднати ключовою тезою останньої дослідниці зі статті «Сучасні підходи до трактування інтермедіальності та суміжних термінів»: «Відправна теза: теорія інтермедіального аналізу передбачає міждисциплінарний підхід до вивчення міжмистецьких відносин. Це відбуватиметься у форматі інтертекстуального аналізу тексту твору з елементами рецептивної естетики та культурологічного аналізу» (О. Пешкова, 2015: с.153), однак вибір освітніх стратегій під час реалізації інтермедіального підходу на уроках зарубіжної літератури у старшій школі ще не є достатньо дослідженим.

Мета нашої статті полягає в методичному скеруванні інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури у старшій школі крізь реалізацію інтермедіального підходу.

Виклад основного матеріалу. У парадигмі нової системи освіти компетентність є проміжною ланкою між наданням знань з певних дисциплін та формуванням світогляду учнів в цілому. Згідно із Законом України «Про освіту» «компетентність – це інтегрована якість особистості, що являє собою динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» (Закон України «Про освіту», 2017: ст. 1).

Зважаючи на вимоги сучасного світу та швидкісного поступу в пріоритетно інформаційній складовій, вважаємо розвиток компетентної особистості у парадигмі осягнення зарубіжної літератури як такої, що здатна інтерпретувати твір відповідно до тогочасних провідних течій, світогляду, авторської позиції, філософського, історико-суспільного тла, відобразити актуальність

художнього твору та розглянути його в структурах інших філософських просторів, критично й творчо переосмислити, водночас вміти застосувати нові знання у житті, мати розвинений естетичний смак, прагнути навчатись протягом життя, вміти працювати у команді, досягати поставлених цілей та бути здатним до рефлексії.

Компетентну особистість під час навчання зарубіжної літератури допомагає розвивати технологія інноваційності: у методах, прийомах і засобах навчання. Так, загалом поняття «інновація» в перекладі з грецької мови означає «новизна» і тлумачиться, як 1) нововведення; 2) комплекс заходів, спрямованих на впровадження в економіку нової техніки, технологій, винаходів. Це поняття з'явилося уперше в зарубіжних дослідженнях ХІХ століття, коли сформувалась неологія – наука про нововведення, у рамках якої стали вивчатися закономірності технічних прогресивних змін у сфері матеріального виробництва (А. Москаленко, 2019: 4).

У соціолого-педагогічному словнику термін «інновації» (від англ. – нововведення) тлумачиться як «запровадження нових форм організації праці й управління, що охоплює не тільки окремих елементів, а й їхню сукупність» (Гончаренко, 1997: 198).

Використання таких інновацій під час навчання зарубіжної літератури у старших класах відображається вкрапленням інтерактивних та комп'ютерних технологій задля підвищення мотивації, покращення рецепції (наочність скерується в фото та відеорядах), розвитку образно-критичного мислення та творчої ініціативи.

Розкриваючи детальніше вищезазначені аспекти застосування інноваційних стратегій навчання, зауважимо, що домінантним під час навчання зарубіжної літератури у старших класах є творчо-критичне читання та поєднання полікультурного осягнення творів, максимального скерування до життєвих ситуацій.

Інтеграція зі знаннями учнів з дисциплін «Українська література», «Мистецтво», елективних курсів профільного гуманітарного скерування старшої школи допоможе реалізувати культурологічний підхід на уроках зарубіжної літератури. Також поєднання інтерпретації творів із елементами музичного, театрального, образотворчого, екранного мистецтва через інтермедіальний підхід стане аспектом проведення навчально-виховного процесу та всебічного розвитку учнів водночас.

Так учитель-словесник максимально наблизиться до реалізації особистісно орієнтованого підходу та допоможе розкрити критичне мислення, творче самовираження, поширити мис-

тецький досвід, сформувати ціннісну парадигму внутрішнього світу учня.

Наприклад, розгортаючи художні твори епох модернізму та постмодернізму, учні мають змогу синтезувати знання з предмету «Зарубіжна література» (через інтертекстуальність) та «Мистецтво» (увиразнюючи світові праці візуальних, аудіальних, синтетичних видів мистецтва). Наприклад, уважаємо важливим вкраплення у навчальний процес вчителем роману, пропонованого програмою як вибіркового, Дж. Фаулза «Волхв». Дослідження екфразисів на уроках під час творчого читання дозволить простежити емоції, реакції, стани протагоністів. Від візуального мистецтва: картин А. Модільяні, П. Боннара до показу паперової продукції репрезентується шлях Ніколаса та образ Алісон Келлі. Також звернення до античної пантоміми, архаїчного театру, скерування уваги на епіграфи у творі, вплив міфології, психологічних, філософських праць Юнга, Р. Джеффріса, творчості В. Шекспіра та ін. дасть змогу не лише активізувати внутріпредметні зв'язки, але й розширити знання з домінант психології, філософії, культури, мистецтва, які побіжно входять в інші шкільні дисципліни, але не розкриваються повністю. Така робота передбачає постійне залучення учнів не лише до читання (в пріоритеті мовою оригіналу) твору, але й перегляду зображень портретів письменників, філософів, міфологічних аспектів, знайдених у романі, за допомогою мультимедійної презентації.

Для таких великих епічних творів доцільним є створення буктрейлера. У вигляді презентації або відео учні зможуть відтворити власні враження від прочитаного художнього твору, зацентруватись на основних його інтенціях, мотиваційно скерувати інших людей до прочитання. Це сформує креативну особистість із власною інтерпретацією прочитаного та наданням варіантів місця твору у житті людства сьогодення. Розкриття особливостей часопростору роману, багаторівневості осягнення міфологічних, філософських основ твору у буктрейлері учні пріоритетно мають надати через власні ейдос-компоненти, які сформують унікальне переосмислення твору. Такий творчий підхід має супроводжуватись з роботою логічної структури мислення: через схеми, конспектування, адже так розвиватиметься паралельно і критичне мислення, глобальніше осмислення власної діяльності (рефлексивність).

Власний текст учні структурують у єдність, що має через вербальні та невербальні складники (під час представлення) вплинути на рецепцію глядача. Так учні долучаються і до кіномистецтва, що допоможе детальніше усвідомлювати інтерпретацію художніх творів у виставах, філь-

мах із застосуванням ефектів інтригування, залякування, створення напруги реципієнта задля очікуваного враження від фіналу подій.

Як ми зазначали, найбільше інтермедіальний підхід вчитель має можливість застосувати у роботі з творами модернізму та постмодернізму. Практичним його застосуванням може бути праця з синкретизмом символізму у художньому світі лірики А. Рембо, П. Верлена, Г. Аполлінера, драми «Блакитний птах» М. Метерлінка, принципами монтажу та колажу в постмодерних творах. Такі колажі, злиття колористики зі звуком та художніми образами учні можуть відтворити у власних інтерпретаціях через постери або відео. Також важливим є відображення інтермедіальності через злиття життя і творчості письменників із музикою через біографічний метод щодо М. Павича, Е. Гемінгвея, П. Целана, зв'язок із кіноіндустрією у Г. Маркеса та театром у Б. Брехта, М. Метерлінка.

Поєднати інтермедіальний дискурс у творчій роботі учнів вчитель може на уроці-дискусії та наданні проєктної діяльності. Варто зауважити, що філософські доміанти епох є найважливішими факторами формування світоглядної парадигми учнів, що спричинене психологічними основами розвитку підлітків: побудови власної картини світу, переосмислення пріоритетів розвитку і реалізації. Цьому сприяє аспект концентричного розширення художньо-естетичного усвідомлення мистецтва, пропонуване у концепції та вибірці творів зарубіжної літератури від античності до сучасності навчальної програми для закладів загальної середньої освіти останньої редакції 2022 року.

Так, наприклад, окреслюючи концепцію екзистенціалізму, учитель-словесник може надати нову картину світу для учнів та дозволити здобувачам освіти самостійно визначити доцільність/недоцільність підтримки концепту Абсурду та формантів виходу з нього (за релігійними/атеїстичними течіями самого екзистенціалізму та еволюцією А. Камю, його романом «Чума» зокрема) з погляду сучасності, звернути увагу на творчість Ф. Кафки як передвісника течії. Найбільше сприятимуть цьому нетрадиційні уроки-дискусії, що у кінцевій перспективі рефлексивно скерують учасників освітнього процесу до вміння працювати в команді та творчо відображати власне бачення твору в постерах, афішах тощо.

Продуктивним буде на такому уроці застосування вчителем рефреймінгу для налаштування учнів під різними кутами зору на сприйняття та інтерпретацію аспектів поведінки персонажів, руху сюжетних ліній тощо. Таким чином, учитель у ролі фасилітатора скерує учнів до формулю-

вання своїх позицій та оформлення дискусійної сітки Елвермана (із аргументацією різних сторін позицій), фішбоуну або «дерева рішень».

Варіативною складовою є і проєктна діяльність учнів, яка може бути скерована за темами: «Еволюція світогляду А. Камю», «Феномен екзистенціалізму як філософська система осягнення таємниці буття та людського Я», «Філософські інтенції А. Камю у романі «Чума»». Така діяльність дозволить підготувати учнів до науково-дослідницької праці у вищому навчальному закладі. Опрацювання науково-критичних праць, формування наукової парадигми світогляду розвине критичне мислення учнів та розвине навички тайм-менеджменту, самоконтролю, покращить рефлексію, що повністю корелює із психофізіологічними формантами розвитку підлітків.

Важливим є кінцева форма представлення проєкту із використання анімованої презентації PowerPoint, у якій співавтори мають наочно представити результати дослідження (творчо).

Осягаючи літературу різних епох та народів, учні старших класів мають змогу долучатись до культурологічних доміант світосприйняття німців, бразильців, англійців, японців, норвежців та інших. Щодо інтермедіального дискурсу, то в його структурі учні розвивають естетичну чутливість, можливість креативно відображати власні ідеї, що формує їх як компетентний особистостей, які толерантні до представників різних націй, вміють рефлексувати, швидко аналізувати, приймати рішення та творчо підходити до власної діяльності.

Висновки. Зауважимо, що на сучасних уроках зарубіжної літератури для формування компетентної особистості важливим є вкраплення інноваційних технологій, які здатні учням дати широку можливість для відтворення власного творчого проєкту, глибше усвідомити образи художнього твору та світу навколо.

Найефективнішими при реалізації інтермедіального підходу є створення мультимедійних презентацій, буктрейлерів, постерів, афіш; застосування прийомів інтеракції з акцентом на розвиток аналітичного мислення, а в кінцевому результаті – відображенням творчої роботи: дискусійної сітки Елвермана (із аргументацією різних сторін позицій), фішбоуну, «дерева рішень»; проєктної діяльності; комп'ютерних засобів наочності.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в методичному скеруванні застосування інноваційних технологій при вивченні драматургії в інтермедіальному дискурсі письменників модернізму на уроках зарубіжної літератури в старшій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
2. Закон України «Про освіту» (прийнятий Верховною Радою України від 05.09.2017 року), стаття 1.
3. Катериняк М. Сучасні методи навчання в закладах освіти. *Актуальні питання сучасної науки: зб. наук. праць III всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Березжани, 6 квітня 2020 р.)*. Березжани: ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний коледж», 2020. С. 194-204.
4. Козак Л. Дослідження інноваційних моделей навчання у вищій школі. *Освітологічний дискурс*. 2014. Вип. 1(5). С. 95-107.
5. Москаленко А. Інноваційні технології на уроках зарубіжної літератури. *Зарубіжна література в школі*. 2019. № 13/14. С. 3-6.
6. Пешкова О. Сучасні підходи до трактування поняття інтремедіальність та суміжних термінів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2015. Вип. 59. С. 151-154.
7. Удовиченко Л. Методика навчання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти. Навчальний посібник для підготовки до атестації студентів-філологів. Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. 121 с.

REFERENCES

1. Honcharenko S. (1997) *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. [Ukrainian pedagogical dictionary] Kyiv: Lybid. 373 p. [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (2017) [Law of Ukraine «On Education»] (pryiniaty Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy vid 05.09.2017 roku), stattia 1 [in Ukrainian].
3. Kateryniak M. (2020) Suchasni metody navchannia v zakladakh osvity. [Modern teaching methods in educational institutions] *Aktualni pytannia suchasnoi nauky: zb. nauk. prats III vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (m. Berezhan, 6 kvitnia 2020 r.)*. Berezhan: «Berezhanskyi ahrotekhnichnyi koledzh», pp. 194-204 [in Ukrainian].
4. Kozak L.V. (2014) Doslidzhennya innovatsiynykh modeley navchannya u vyshchiiy shkoli. [Research of innovative models of education in high school] *Osvitolohichnyy dyskurs*, № 1(5), pp. 95–107 [in Ukrainian].
5. Moskalenko A. Innovatsiini tekhnolohii na urokakh zarubizhnoi literatury [Innovative technologies in foreign literature lessons]. *Zarubizhna literatura v shkoli*, 2019. № 13/14. pp 3-6 [in Ukrainian].
6. Pieshkova, O. A. (2015). Suchasni pidkhody do traktuvannia poniattia intermedialnist ta sumizhnykh terminiv. [Modern approaches to the interpretation of the concept of intermediality and related terms] *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu Ostrozka akademiia. Ser.: Filolohichna*, (59), pp. 151-154 [in Ukrainian].
7. Udovychenko L. (2022) Metodyka navchannia zarubizhnoi literatury v zakladakh zahalnoi serednoi osvity. [Methods of teaching foreign literature in institutions of general secondary education] *Navchalnyi posibnyk dlia pidhotovky do atestatsii studentiv-filolohiv*. Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, 121 p. [in Ukrainian].